

Försäkringskassans kontrollutredningar under 2010

Inledning

Välfärdssystemen finansieras solidariskt med skattemedel. För att upprätthålla legitimiteten och förtroendet för socialförsäkringen är det viktigt att utbetalningar sker i tid och enbart till personer som är berättigade till stöd.

Försäkringskassan fokuserar på att arbeta förebyggande så att det blir rätt från början. För att komplettera det förebyggande arbetet sker ett systematiskt arbete med att identifiera och åtgärda felaktiga utbetalningar.

En viktig åtgärd i arbetet med att identifiera och åtgärda felaktiga utbetalningar är de kontrollutredningar som Försäkringskassan genomför när det finns misstanke om att en ersättning betalats ut felaktigt. En kontrollutredning kan startas genom till exempel en extern anmälan från privatperson, annan aktör eller genom en underrättelse från annan myndighet. En utredning kan också startas genom en riktad kontroll initierad av Försäkringskassan.

I denna rapport redovisas Försäkringskassans kontrollutredningar under 2010. Dessutom redovisas beslut från polis, åklagare och domstol avseende Försäkringskassans polisanmälningar till följd av kontrollutredningar. Försäkringskassan polisanmäler alla misstänkta bidragsbrott i enlighet med bidragsbrottslagen.

Försäkringskassan avslutade ungefär 20 100 kontrollutredningar under 2010. I utredningarna upptäcktes felaktiga utbetalningar som sammanlagt resulterade i ett återkravsbelopp på cirka 320 miljoner kronor. Dessutom ledde dessa utredningar till avslag, indragningar och nedsättningar som i sin tur genererade en bedömd framtida besparing på 720 miljoner kronor. Totalt gjordes nästan 1 100 polisanmälningar under året.

Tabell 1. Försäkringskassans kontrollutredningar

	2008	2009	2010
Startade kontrollutredningar	19 348	21 291	19 680
Avslutade kontrollutredningar	24 818	23 752	20 112
Antal polisanmälningar	1 746	1 419	1 071
Andel polisanmälningar av totalt antal utredningar	7,0 %	5,9 %	5,3 %
Antal felaktiga utbetalningar som lett till återkrav.	4 848	4 069	3 324
Återkrav i miljoner kronor	203 mkr	354 mkr	317 mkr
Bedömd framtida besparing i miljoner kronor	360 mkr	578 mkr	722 mkr
Antal beslut som lett till åtgärd ¹	7 280	5 442	3 785
Andel utredningar med åtgärd av alla avslutade utredningar	29,3 %	22,9 %	18,8 %

Observera att det inte finns en direkt koppling i statistiken mellan redovisade polisanmälningar ovan och besluten från polis, åklagare och domstol nedan. Innan en polisanmälan återrapporeras kan det i vissa fall ha gått flera år.

Tabell 2. Beslut från polis, åklagare och domstol

	2008	2009	2010
Antal beslut från polis, åklagare och domstol	2 233	1 790	1 101
Antal strafföreläggande	95	106	25
Antal domar	243	269	176
Antal åtalsunderlåtelse	40	86	65
Andel domar, strafförelägganden och åtalsunderlåtelse	17 %	26 %	24 %
Antal fällande och delvis fällande domar (inkl. strafförelägganden)	299	320	188

¹ Med åtgärd avses avregistrering, avslag, återkrav, indragning, nedsättning, återkrav eller kombinationer av dessa.

Organisationen av arbetet med kontrollutredningar

Försäkringskassan har särskilt utsedda handläggare som utreder ärenden där det finns misstankar om att en försäkrad medvetet försökt få ersättning på felaktiga grunder. Impuls till dessa kontrollutredningar kan uppstå i samband med en ansökan, det vill säga innan ersättning har betalats ut, under tid med pågående ersättning och efter att ersättning har betalats ut.

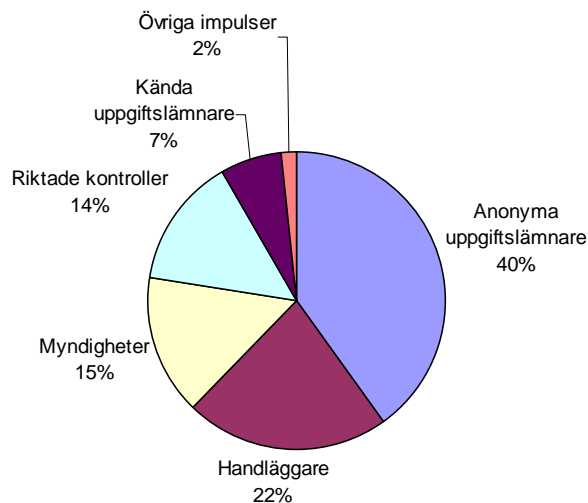
Under 2010 har Försäkringskassan haft cirka 140 årsarbetare som arbetat med kontrollutredningar. Arbetet är koncentrerat till fyra regioner. En enhet för kontrollfrågor finns också vid det nationella försäkringscentret i Visby som hanterar utlandsärenden.

Startade kontrollutredningar

En kontrollutredning påbörjas när det finns misstanke om att en ersättning betalats ut felaktigt. Initiativet till en kontrollutredning kan vara en misstanke att någon medvetet försökt få ersättning på felaktiga grunder. Impuls till kontrollutredning lämnas av Försäkringskassans egna handläggare, privatpersoner, myndigheter och andra aktörer. Kontrollutredningar kan också startas genom riktade kontroller initierade av Försäkringskassan.

En stor del av kontrollutredningarna påbörjades till följd av anmälningar från anonyma uppgiftslämnare, 7 873 utredningar (40 procent). Andra impulser till kontrollutredning kom från Försäkringskassans handläggare, 4 394 stycken (22 procent), och uppgifter från myndigheter, 2 986 stycken (15 procent). Dessutom påbörjades 2 800 utredningar (14 procent) genom riktade kontroller.

Diagram 1. Impuls till kontrollutredning 2010

Under 2010 påbörjades sammanlagt 19 680 kontrollutredningar, vilket innebär att det totala antalet startade kontrollutredningar minskade något jämfört med året innan. Minskning har skett inom i stort sett samtliga kategorier.

Avslutade utredningar

Under 2010 avslutade Försäkringskassan 20 112 utredningar, vilket är något färre än 2009.

I statistiken över kontrollutredningar ingår även de riktade kontroller som kontrollutredarna utför. De riktade kontrollerna har främst varit inriktade mot förmåner och ärenden där risken för felaktiga utbetalningar bedömts varit stor och det handlat om höga belopp. Utredningar av dessa ärendeslag är mer tidskrävande än utredningar av många andra ärendeslag, vilket är en förklaring till att det totala antalet avslutade kontrollutredningar har minskat. En annan förklaring till minskningen är att inflödet av impulser till kontrollutredningar är något lägre än tidigare.

Under 2010 fördelade sig antalet utredningar enligt följande för respektive ärendeslag.

Tabell 3. Avslutade kontrollutredningar år 2010

Förmån	Antal avslutade utredningar	Andel av totalt antal utredningar
Sjuk- och aktivitetsersättning	4 705	23 %
Sjukpenning	3 347	17 %
Bostadsbidrag	3 029	15 %
Barnbidrag/underhållsstöd	3 009	15 %
Ersättning saknas	1 324	7 %
Bostadstillägg till pensionärer m.fl.	1 271	6 %
Föräldrapenning	1 096	5 %
Tillfällig föräldrapenning	702	3 %
Arbetskadelivränta	514	3 %
Övriga förmåner	478	2 %
Aktivitetsstöd	408	2 %
Assistansersättning	229	1 %
Totalt	20 112	100 %

Återkrav och bedömd framtida besparing

Försäkringskassan ska dra in eller minska ersättningen i samband med en kontrollutredning om någon beviljats en ersättning som hon eller han inte har rätt till, detta oavsett om felet är oavsiktligt eller avsiktligt. Försäkringskassan ska därefter ta ställning till om den försäkrade ska betala tillbaka den felaktigt utbetalda ersättningen.

Under 2010 upptäcktes felaktiga utbetalningar i 3 324 kontrollutredningar med ett sammanlagt belopp på cirka 317 miljoner kronor. Det innebär att färre ärenden med felaktig utbetalning ledde till återkrav än 2009 och att det totala beloppet på de upptäckta felaktiga utbetalningarna minskade. Även om antalet utredningar och återkravsbeloppet har minskat så har i genomsnitt de upptäckta felaktiga utbetalningarna per ärende ökat från 2009. Det visar att Försäkringskassan har blivit mer träffsäker när det gäller att identifiera ärenden där det felaktigt utbetalda beloppet är högt.

Tabell 4. Återkrav vid kontrollutredningar under 2010 i miljoner kronor

Förmån	Återkrävt belopp	Andel av totalt återkrav
Sjuk- och aktivitetsersättning	101	32 %
Arbetskadeföränta	70	22 %
Sjukpenning	58	18 %
Barnbidrag/underhållsstöd	27	8 %
Assistansersättning	19	6 %
Föräldrapenning	11	4 %
Bostadstillägg till pensionärer m.fl.	11	4 %
Bostadsbidrag	10	3 %
Övriga förmåner	6	2 %
Tillfällig föräldrapenning	3	1 %
Totalt	317	100 %

Många kontrollutredningar leder till att ersättning betalas ut med ett lägre belopp eller dras in. Under 2010 ledde 3 012 utredningar till avslag, indragning eller nedsättning av ersättningen och de utbetalningar som skulle ha betalats ut felaktigt om de inte blivit stoppade bedömdes uppgå till sammanlagt 722 miljoner kronor. Försäkringskassan benämner detta belopp som besparingsbelopp.

De felaktiga utbetalningar som har stoppats har ökat jämfört med 2009 och det gäller främst förmånerna arbetskadeföränta samt sjuk- och aktivitetsersättning. Ökningen beror på flera orsaker. En orsak till det ökade besparingsbeloppet avseende sjuk- och aktivitetsersättning och arbetskadeföränta är regeländringarna inom sjukförsäkringen. Som en följd av dessa regeländringar ändrades från och med juli 2009 beräknings sättet för besparingsbeloppet för sjuk- och aktivitetsersättning samt för arbetskadeföränta. Nu beräknas besparingsbeloppet utifrån tid kvar till 65-årsdag istället för som tidigare tid kvar till förnyad prövning. Ändringen genomfördes för kontrollutredningar som avslutats från och med den 1 juli 2009.

En annan orsak när det gäller ökningen av besparingsbelopp är den riktade kontroll avseende arbetskadeföränta som genomfördes under året, vilken resulterat i ett stort antal felaktiga utbetalningar stoppades eller att ersättningen betalades ut med ett lägre belopp. I många ärenden hade den försäkrade inte anmält ändrade förhållanden och ersättningen som betalades ut var för hög eller felaktig.

Tabell 5. Besparingsbelopp vid kontrollutredningar under 2010 i miljoner kronor

Förmån	Besparingsbelopp	Andel av totalt besparingsbelopp
Sjuk- och aktivitetsersättning	279	39 %
Barnbidrag/underhållsstöd	205	28 %
Arbetskadeföränta	157	22 %
Assistansersättning	36	5 %
Övriga förmåner	13	2 %
Bostadsbidrag	9,5	1 %
Bostadstillägg till pensionärer m.fl.	9,5	1 %
Sjukpenning	8	1 %
Föräldrapenning	5	1 %
Totalt	722	100 %

Riktade kontroller

Riktade kontroller inom kontrollutredningsverksamheten är en del av Försäkringskassans samlade åtgärder för att hantera risker för felaktiga utbetalningar i handläggningen.

Försäkringskassan har under 2010 genomfört sammanlagt sex riktade kontroller efter utbetalning inom arbetskadeföränta, sjukpenninggrundad inkomst, barnbidrag, sjukersättning och sjukpenning. Dessa riktade kontroller har tagits fram vid Försäkringskassans riskhanteringsarbete. Inriktningen har varit att utreda ärenden där stora belopp misstänks gå ut felaktigt. För att kontrollerna ska vara kostnadseffektiva och träffsäkra har urval av ärenden baserats på hypoteser utifrån identifierade risker i de förmånsspecifika riskanalyserna.

De ärenden som utreds genom dessa riktade kontroller ingår i den sammanlagda statistiken över kontrollutredningar.

De felaktiga utbetalningarna som upptäcktes i dessa kontroller uppgick till cirka 53 miljoner och den framtida besparingen, om ersättningen inte hade stoppats, bedömdes vara sammanlagt 95 miljoner kronor.

Antal polisanmälningar

Efter beslut om rätt till ersättning och eventuell återbetalning ska Försäkringskassan ta ställning till om misstanke om brott föreligger. Enligt bidragsbrottslagen ska alla misstänkta brott polisanmälas.

Av samtliga utredningar som avslutades under 2010 ledde 5,3 procent till polisanmälan, det vill säga 1 071 stycken. En förklaring till att färre ärenden polisanmäls är att färre kontrollutredningar avslutas.

En annan orsak är att bidragsbrottslagen, som gäller för händelser som inträffat efter den 1 augusti 2007, ställer högre krav på anmälning myndigheter att göra

en preliminär bedömning av om det föreligger uppsåt eller grov oaktsamhet än vad som gällde enligt brottsbalken. Försäkringskassan gör därför numera en noggrannare bedömning av uppsåt före polisanmälan. Svårigheten att bedöma om det föreligger uppsåt är en orsak till att det inte polisanmäls fler ärenden. Det är en följd av att uppsåt i dessa fall är beroende av att den enskilde förstått innebörden av sin uppgiftsskyldighet eller skyldighet att anmäla ändrade förhållanden. För att ställa återkrav räcker det med att man skäligen borde ha insett att man fått ersättning felaktigt. Försäkringskassan tillämpar också en beloppsgräns på 300 kronor och vid lägre belopp görs polisanmälan endast i undantagsfall.

Tabell 6. Antal polisanmälningar under 2010

Förmån	Antal polisanmälningar	Andel av totala polisanmälningar
Sjuk- och aktivitetsersättning	203	19 %
Sjukpenning	203	19 %
Barnbidrag/underhållsstöd	157	15 %
Föräldrapenning	117	11 %
Bostadsbidrag	111	10 %
Bostadstillägg till pensionärer m.fl.	82	8 %
Tillfällig föräldrapenning	78	7 %
Övriga förmåner	67	6 %
Arbetskadelivränta	44	4 %
Assistansersättning	9	1 %
Totalt	1 071	100 %

Beslut från polis, åklagare och domstol

Polis, åklagare och domstol återrapporterade 1 101 beslut under 2010. Det är en minskning jämfört med året innan. Minskningen är en följd av Försäkringskassans allt färre antal polisanmälningar.

Av de återrapporterade besluten under 2010 avgjordes 24 procent, det vill säga 266 stycken, i domstol eller resulterade i strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse². Andelen beslut som leder till dom, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse är ungefär densamma som 2009, och högre än åren dessförinnan. Detta beror framför allt på en ökad kvalitet i Försäkringskassans bedömningar i samband med polisanmälningar.

² Åklagaren har beslutat att inte väcka åtal, trots att åklagaren anser att den misstänkte är skyldig. Åtalsunderlåtelse kan till exempel ges när en person nyligen fått ett straff för ett annat brott och det aktuella brottet inte skulle leda till att straffet skärptes.

Tabell 7. Beslut från polis, åklagare och domstol under 2010

Förmån	Avskrivet	Dom	Strafföreläggande	Åtalsunderlåtelse	Totalt
Tillfällig föräldrapenning	141	49	7	8	205
Sjukpenning	121	33	2	17	173
Sjuk- och aktivitetsersättning	115	35	5	11	166
Barnbidrag/underhållsstöd	144	5		3	152
Bostadsbidrag	103	10	1	5	119
Bostadstillägg till pensionärer m.fl.	76	13	3	7	99
Föräldrapenning	56	14	2	5	77
Övriga förmåner	51	9	4	9	73
Arbetskadelivränta	24	5	1		30
Assistansersättning	4	3			7
Totalt	835	176	25	65	1 101

Antalet fällande domar eller delvis fällande domar uppgick till 188 stycken under 2010, vilket motsvarar närmare 17 procent av alla polisanmälningar. Påföljden av de fällande domarna och strafföreläggandena var i 85 procent fallen villkorlig dom och/eller böter.

Samverkan med andra myndigheter

Försäkringskassan samarbetar löpande med andra myndigheter för att förbättra kvaliteten i handläggningen och minska de felaktiga utbetalningarna.

Inom kontrollutredningsverksamheten deltar Försäkringskassan i samverkan med andra myndigheter och aktörer, främst på regional nivå. Representanter från Försäkringskassan deltar i möten inom regionala underrättelsecenter (RUC). Målet med RUC är att fokusera på nyckelpersoner och andra stödjande personer inom den organiserade brottsligheten och den därmed sammanhängande ekonomiska brottsligheten, med syftet att försvåra för den organiserade brottsligheten att verka.

Försäkringskassan har på både central och regional nivå regelbunden samverkan med några försäkringsbolag och Larmtjänst, som ägs av Försäkringsförbundets Serviceaktiebolag (FSAB). Under hösten har Försäkringskassan tillsammans med representanter från Larmtjänst och några försäkringsbolag hållit en endagskonferens med deltagare från Försäkringskassan och försäkringsbolagen.

Lokalt och regionalt har Försäkringskassans kontrollutredare regelbundna möten med flera andra myndigheter. Vilka myndigheter det handlar om varierar från ort till ort. De vanligaste är Skatteverket, Kronofogdemyndigheten och lokala polismyndigheten. Det förekommer även att Skatteverkets skattebrottsenhet deltar i möten på vissa orter.